

TÜRK TARİH ENCÜMENİ MECMUASI

TÜRK TARİH ENCÜMENİ TARAFINDAN NEŞREDİLİR

YENİ SERİ — CİLT I

SAYI I — HAZİRAN — AĞUSTOS 1929

BU SAYIDA

Akçura Oğlu Yusuf	Nutuk
İbnülemin Mahmut Kemal	Hafız Müşfik
Ali Fuat	Mansurî Zade Mustafa Paşa
Necip Asım	Daruşşafaka
İbnülemin, Mahmut Kemal	Bayburtlu Zihni
Nahit Sırrı	Şark Seyyahları
Necip Asım	Meskûkâtçı Ali bey
A. Y.	Bibliyografi

İSTANBUL
GÜTEMBERK MATBAASI
1929

MESKÛKÂTÇI ALİ BEY

Necibasım

Kırk bu kadar yıllık bir dostu kaybetmekle ciddi mütessir oldum. Ali beyi 1298 senesi koca Mustafa paşa askerî rüştiyesinden Üsküdar'da Toptaşı askerî rüştiyesine naklettiğim tarihtenberi tanımak saadetine nail oldum. 1299 senesi temmuzunun yirmi birinci pazar günü de müşarileyhi kaybettik.

Üsküdarlı Miralay Ali beyin hayatı gibi tercemei hali de pek sadedir. 1290 tarihinde mektebi harbiyeden şehadetname alarak piyade mülâzımsanisi rütbesine nail olan «Küçük Ali» sınıf arkadaşları kendisini böyle tanırlardı. Bulgaristan meselesinden dolayı açılan harbe iştirak için Rumelinde Tuna vilayetinde bulunan alaylardan birisine me'mur edilmişti. Ve münasebetli bir surette kabul ve ne de elden gelebilen bir gayretle idare edilemeyen bu harbin bütün felaket vefa sab'alarını içinden gören ve ciddi mütessir olan mülâzım Ali efendi harp bittikten sonra kıt'asile birlikte İstanbul'a gelebilmiş, o tarihte açılan musabaka imtihanı neticesinde Paşa kapısı askerî rüştiyesine imlâ muallimi tayin olunmuştu.

Ali bey bir taraftan bu rüştiyedeki vazifesini görmekte iken diğer taraftan da o zaman nasıl diyeyim bir adet veya görinek tesirine kapılarak Darüşşefakada coğrafya okutmağa başladı, bu fahrî ve hayırlı vazifesine çok zamanlar devametti.

O zaman, Türkiye ilim âlemi askerî mekteplerinden ibaret gibi bir şeydi. İşte bu askerî ilim müesseselerinin müellif ve muallimleri cehle karşı harp açmışlar, seferberlik ilân etmişler gibi hareket ediyorlardı. İlk ilim ve hayır müessesesi olan «Cemiyeti Tedrisiyye-i İslâmiye» meşhur ve hatta biricik riyaziyecimiz müşir Vidinli Tefik paşa ile Yusuf paşa tarafından tesis olunduğu gibi Darüşşafakanın da tesis esasını hazırlayan Sakızlı Esat paşa idi. Bu güzel mektebin kitaplarından ekserisi başta Süleyman paşa olmak üzere askerler tarafından vücuda getirilmiş ve bunların hasılatı Darüşşefakaya terkedilmişti. (Sonra bilmem ne oldu mekteplerde kitap kabul ettirmek bir ticaret, bir ganimet haline konuldu.)

Bu tarihi bahis ayrıca bir esere zemin teşkil edebilecek şeydir, vaz geçelim.

Ali bey Üsküdar askerî rüştiyelerinde, Darüşşafakada imlâ ve Coğrafıya okudurken bir aralık Kuleli askerî idadisine Tarih muallimi oldu. Orada kazandığı kıdeme mükâfat olarak Toplaşı askerî rüştiyesine kolağlık rütbesile müdür tayin edildi. Burada mektebi güzel idare ediyor, hepimizi kendisinden hoşnutediyordu. Hatta içimizde Mektebi Mülkiye mezunlarından, servetile meşhur adliye veznedarı Hüseyin efendinin oğlu ve askerî mektepler nazırı sanisi Rıza paşanın kayını İbrahim beyi de bu hallerinden dolayı memnun etmişti.

İbrahim bey : « bunca işe yaramazlar terakki ediyor. Bari ben de şu iyi kalpli insana delalet edeyim » diye Ali efendinin terfiine delalet etti. Tophane meclisi âzalığı inzimamile senayi alayları mektebine binbaşılıkla nakledildi. Burada gösterdiği liyakat ve gayreti sayesinde miralaylığa kadar çıktı, mahut Enverin kendisinden kıdemli bulunan ümera ve zabitanı pek kaba bir surette tekaüt ettiği zatlar arasında Ali bey de tekaüt edildi.

Ali bey İzmirli bir jandarma onbaşısının oğludur. Babası Ali paşanın sedareti zamanında Bebek karakolunda bulunurmuş. Çocuğuna iyi bir yemek yedirmek için babası kendisini aşçı başıya götürür imiş.

Ali bey güle güle : « zahir ağzım alışık olmadığı için yemeğin yağlarını beyenmezdim » derdi.

Ali bey doğrudan doğruya değil kadın erkek ayırdedilmeksizin yürüdülen bir silsile ile meşhur müverrih Sadettin efendiye ve bunun vasıtasile Yavuz Selimin nedimi Hasan cana mensuptur. Ali bey vefatına kadar hiç bir türlü oyun öğrenmemiş ve bir kadeh rakıdan başka ağzına müskirat koymamıştır.

Ali bey (volney) nin meşhur « La loi naturelle » atlı eserin hoca Tahsin tarafından tercüme edilip bana tevdi edildiği müsveddeden okumuş ve bunu kendisine din edinmişti. Onun nazarında meselâ bir gün Ahmet Mithat efendiye dediği gibi « şarap ile ekmek aynı derecede haramdır » bir okka taze ekmeğin içini zeytün yağı ile doldurarak yemek vücuda şarap kadar zarar verir. Her zarar verende haram olur. »

Ali bey pek mütevazi bir hayat yaşamış, her türlü gösterişten çekinmiştir. Dünyada en sevdiği ailesi ve ondan sonra da Türklüktü.

Türk tarihi ve Türk Coğrafyası, Türk meskûkâtı gibi şeyler hususî meşgalesidi.

Meskûkâtçılığa Ethem paşa zade İsmail Galip beyin « takvim meskûkâtı Osmaniye » sinin neşrinden sonra merak sardırılmış, çarşı ve

pazarlarda görüp kesesine elveren meskûkâtı heman alarak Galip beyin ve müzenin takımlarını itmam için ihda eylerdi.

Ali beyin meskûkâtçı olan iktidarı Avrupa ilim dairelerinin nazarı dikkatini celbetmiş, Osmanlı akçelerine dair kaleme aldığı uzun ve mükemmel bir makalesi İtalya meskûkât cemiyetinin taktirini kazanmış, makalesi cemiyetin mecmuasında neşrolunduğu gibi kendisi de cemiyete âza intihap edilmişti.

İşte şöyle böyle yarım asırlık bir vefalı dostun kaybolmasından pek müteessir olduğum halde şu satırları karaladım, Ali bey gibi hisbi, sırf vatan, Türklük ve ilim muhabbeti ile çalışan mütahassıslarımızın günden güne artmasını dilerim. Mektep hayatında yaşından dolayı arkadaşları arasında sevilen küçük Ali bey bundan sonra hoca Ali bey diye yad edilmeye şayandır.

Çoktanberi Türk tarih encümeninin devamlı ve çalışkan âzasından olan Ali bey bütün arkadaşlarının sevgi ve saygısını kazanmıştı. Son günlerde devam edemeyişi de kendisini arattırmakta idi. Dünyadan el çekmesi kederimizi kat kat arttırdı.